

M. ŞEHMUS GÜZEL

YAŞAR KEMAL'E DAİR

ekitap.ayorum.com

M. ŞEHMUS GÜZEL
YAŞAR KEMAL'E DAİR

ekitap olarak sunumu : Mayıs 2024

Yapıt: M. Şehmus GÜZEL

Teknik yönetmen ve kapak: Ferruh DİNÇKAL

Dizgi : MŞG

İSBN: Belki gelecek. Belki gelmeyecek. Zamana, duruma, gelişmelere bağlı.

Bu yapıtın yayın hakları yazarına aittir.

Kitaptan edinmek için iletişim : Gerekirse. Şimdilik ekitap.ayorum.com deyin, tıklayın, hediyeğimizdir.

İÇİNDEKİLER

İNCE MEMED PARİS'TE	5
ALKIŞLAR KOPTU ANİDEN.....	12
KEMAL, ÇÜNKÜ DİNO OKULUNDAN	16
"TÜRKÜLER MÜFETTİŞİ"	24
"ARİF DİNO ÜNİVERSİTESİ"	31
DON KİŞOT.....	33
AĞITLAR.....	37
ŞİİRDEN DÜZYAZIYA	39
BİR DE GÜZİN ANLATSIN	42
SONRASINDA BİR AİLE.....	44
NOTLAR	46
ÖNCESİ VE BUGÜN	49
YAŞAR KEMAL'İN ÖDÜL TÖRENİNDEKİ KONUŞMASININ TAM METNİ .	58
VASIYETİDİR.....	62

İNCE MEMED PARİS'TE

FAHRİ PETEK'İN OBJEKTİFİNDEN PARİS'TE YAŞAR KEMAL

Gaye Petek, babasının, annesinin ve kendisinin hayat hikayesini anlattığım Fahri Petek : Bir Hayat, Üç Can isimli kitabımın tanıtılması için Elele'de, 28 Kasım 2009 cumartesi öğleden sonra düzenlenen tanıtım ve sohbet toplantısını bizzat yönetmesinin hem hakemlik hem oyunculuk anlamına gelebileceğini düşündüğü için maçın pardon sohbetin yönetimini Uğur Hüküm'den rica etti. RFI'de (Radio France Internationale), yayın yaptığı ve yazdığı diğer radyolarla yayın organlarında “aracılık”, “kolaylaştırıcılık” (bu lafa bayılıyorum), hadi uzatmayalım «köprü» ve “örücü” rolünü her zaman en zarif biçimde yerine getirmesiyle bilinen ve hepimizin iki gözümüzün akı gibi sevdiğimiz Uğur bu işi üstlendi.

Her şey saat 16.30'da başladı.

Uğur, kitabın kısa tanıtımını yaptı, yazarını ve kitabın “asıl kahramanını” yani Fahri Petek'i, Fahri Abi'yi, Fahri Baba'yı tanıttı. Sonra topu bana uzattı. Pasını aldım ve çalım üstüne çalım, çalım üstüne çalım kaleye doğru koşturmaya başladım.

Kitabı tanıtıcı konuşmamı yarım saatle sınırladım. Sonra soruları yanıtladım. Sonra kitapları imzaladım. Sonra sonra...

Ama bidakka bunları anlatmak yerine size misafirlerimi takdim etmeliyim : Sahneye giriş sırasına göre : Nor Radyosunun eşsiz güzellikte sunucusu ve her cuma akşamı Avrupa (Ah!rupa) saatiyle 22-24 arasında söyleşileriyle gecemizi aydınlatan değerli gazeteci Anjel Dikme. Diyarbakırlıdır. Zakar'ın baba tarafından ve iki gözüm Keko Udi Yervant'ın da yakın akrabasıdır.. Yanında Saime Hanım ve bir dostu daha...

“Masum erotizmin” ressamı Remzi Raşa ve eşi Viviane. Remzi : Hayat, Renk, Işık isimli kitabımda anlattığım ve henüz bitiremediğim bizim Remzi. Her zamanki gibi hem bizimle hem de sanki başka bir yerde. Bu yer mutlaka Kürt Dağı'dır. Hani yarısı burada yarısı orada kalan Kürt Dağı. Hatay'ı ve Halep'i bilen bunu da bilir...

Kendisini ve Tülay German'ı temsilen gelen ve bir Karadeniz havası gibi tiz ve tez, şirin ve hoş esip içimizi ve dışımızı ısıtan kadim dost, Paris'i Paris yapanlardan ve bize daha çok yaklaştıranlardan Faruk Tepe... Aldığı kitapları imzalatır imzalatmaz koşarak gitti ve okumaya başladı... Serçelerin Özgür Paris Radyosu 22 haberlerine bakılırsa... Edith Piaf yaşasaydı Faruk'la çok iyi arkadaş olurdu diye düşünüyorum. Bilmem tanıyanlar ne der ? Siz ne dersiniz ? Ama söyleyin kardeşlerim Tülay German bizim Edith'imiz ve bizim Piaf'ımız değil midir ?

Enis Coşkun, sevimli eşi Andrée ve yakınları. Tiyatrodan çıkmışlar, bizim için Elele'ye geldiler. Onları görmekten çok mutlu oldum. Enis Coşkun “Yakında İstanbul'a dönmem lazım çünkü davam var” deyince yaşamı boyunca bir kuruş para almadan ve ayırım mayırım gözetmeden bütün devrimcilerin davalarına avukat olarak giren, Barış Derneği kurucularından ve Barış sevdalısı Enis aniden aklıma düştü. 1960'lardan günümüze davasına inanan dostları görmek her zaman iyi geliyor: İman tazelemek için “ilaç” çünkü.

Paris'in en şirin esnaf ve emekçi lokantası, aşevi en harbisinden, en güzel ev yemeklerinin yapıldığı, seyredildiği ve mideye indirildiği, yanında yoğurdu “şirketten”, “çaylar da şirketten abiler” «Restaurant Gemlik” in yüzü hep gülen, herkesi, her müşterisini kırk yıllık dost gibi karşılamayı öteden beri içersemiş, benimsemiş ve sıladaki garsonluk günlerinde “öğrencilere” zuladan nasıl ekmek verdiğini unutmamış, o nedenle herkese ama bilhassa evlerinde sıcak yemek yemediklerini sandıklarına bol kepçe Hüseyin Usta... İmza ve sohbet toplantılarımı kaçırmaz. Yılmaz Güney okur, Fahri Petek'e çalışır. Yorulmaz asla.

İşte Gökşin giriyor salona. Yanında eşi. Veya eşlerinden ikincisi mi demeli ? Gökşin Sipahioğlu canım. İstanbul'un ilk basketbolcularından. Uzun saçları her zamanki gibi dalgalarda. Bu dalgalar arkadaşlarım İstanbul dalgaları değildir sadece, bu dalgalarda Atlantik Okyanusu ve Pasifik dalgaları da vardır. Ve kolay kolay durulmazlar. Gökşin her zamanki gibi gerçek bir İstanbul Efendisi. Bu açılarından Abidin Dino'yu anımsatmıyor değil hani. Bu iki iyi insanın zamanında ne kadar yakın dost olmalarından da belli bu. Gökşin, Fahri Petek'in moralinin en bozuk olduğu zamanda, hadi 1965 yılı diyelim, yanı başında bitiveren insandır. Genç ve Petek'le o günlerde yaptığı söyleşiyi virgülüne dokunmadan ve dokundurtmadan yayınlanan cesur gazetecidir. Gökşin'in hayat hikayesini yazmaya yakında başlıyorum. Gökşin'le söyleşilerle zenginleştirerek. Evet Gökşin de geldi, güzelce söyleştik ve sözleştik, güldük, ağlamadık...

Uğur Hüküm'den biraz önce söz ettim. Evet sohbet toplantısını en iyi biçimde yönetiyor. Eşi Defne Gürsoy da bizi can kulağıyla dinliyor. Hemen karşımızda zaten. Onu böylesine can kulağı, onu böylesine her zamanki gibi sevecen ve dost görmekten ne kadar mutlu olduğumu yazmakla ifade edemem doğrusunu isterseniz, ama yazmadan da olmaz: Defne'siz bir Paris kendi ruhundan bir şeyler yitirmiş bir Paris'tir. Kanımca.

Biraz önce kitaplarını tanıttıktan sonra, meraklı okuyucularına kitaplarını imzalayan iki genç kadın yazar Kezban Yıldız ve Sema Kılıçkaya da bizimle kaldılar, sohbeti dinlediler. Daha önce ikisiyle de kitapları ve edebiyat dünyası üzerine söyleşmiş, ikisine de kısa makale ve metinlerini, şiirlerini ve denemelerini internet sitelerinde paylaşımlarını önermiş, bizzat yazılarımı yayınladığım kitap dostu iki sitenin adreslerini vermiştim. Umarım bunu yaparlar ve böylece bu iki genç yazarın yapıtlarını daha çok sayıda insan okumak ve tanımak olanağı bulur.

Anna Koçumiyan: Günün ve gecenin en önemli sürprizi. Bakın neden ? Elele derneği lokalinin komşusu Maria Hanım, vitrindeki afişte Fahri Petek : Bir Hayat, Üç Can başlığını görünce, hemen Anna'ya telefon ediyor, "Yahu bu sizin sık sık söz ettiğiniz Petek olmasın ?" Evet ta kendisi. Gaye Petek'in çocukken trotinet merakı, ne merakı canım basbayağı aşkı ve bunun üzerine Republique Meydanı'nda kendisine Türkçe hitap eden şık kadını, sonra bu kadınla Les Lilas'da komşuluklarını anlattığım sayfalarda (s. 301-305) adı geçen sevimli insan Marie Koçumiyan Anna'nın annesinden başkası değildir. Ve kitapta ismini andığım Anna da Petek ailesinin bütün üyeleriyle o zamanlar en sık ve en iyi ilişkiler örmüştü. Aradan zaman geçince esneyen ve sonra yitirilen ilişkiler, kardeşlerim bu kitabın tanıtım toplantısı vesilesiyle yeniden tutuşturuldu. Bir kitap sadece böyle sevimli bir işe yarasa bile görevini yerine getirmiştir diyorum. Bize, yayınevine, editörüne yani TÜSTAV "Sarı Defter" dizisini yöneten Ersin Tosun'a, Erden Akbulut'a ve diğer arkadaşlara örneğin Aziz Çelik'e ve elbette yazarına artık sevinmek kalır. Anna Koçumiyan işte hemen karşımızda oturuyor, Neriman Petek'in

solunda. Anna Hanım ne Türkçesini unutmuş, ne Ermenicesini. Fransızcaya gelince o zaten çantada keklik. Şık ve şirin bir Macarla evlenince de Buda senin Peşte benim derken “Kössenem”li filan bir Macarcayı da hatmetmiş. Annesinden miras iyi yemek yapma ustalığı da sürüyor. Ağzınıza afiyet annesinin en ünlü yemeği su böreği için sözleştik. Şimdi Anna Hanım'ın Petek'leri ve bizi davet edeceği su böreği günümüzü bekliyoruz. Sizi de bekleriz. Ama söylemeden geçmeyeyim Antalya'nın, Diyarbakır'ın ve İstanbul'un böreklerinin tadı da damağımda.

YAŞAR KEMAL, ABİDİN DİNO, NERİMAN PETEK, FAHRİ PETEK, PARİS'TE

Aaaa tam o anda Abidinik bir müzik eşliğinde Güzin Dino çıkageldi. Hoppp çekilin azbuçuk şööoleee abiler, chaud devant sesleri arasında ona bir yol açıldı ve Güzin geldi geldi geldi yanımda hemen boşaltılan koltuğa oturdu. Uğur Hüküm saygıda asla kusur etmez, yerini Güzin'e bırakıverdi. Güzin oturdu ve derin bir nefes aldı. Tamam kadim dostu Fanchette Vafiadis ile gelmiş ve dostların sofrasındaki yerini almıştı. O

memnun, dostları mutlu, Fahri ve Neriman Petek güller ve tebessümler içinde.

Yirmi veya yirmibeş yıl nedir bir insan hayatında ? Çeyrek yüzyıldır. Balık arası çeyrek ekmektir (ekmek arası balık değil). Madem öyle al sana pat diye Galata. Çat diye Eminönü balıkçıları akın ederler Paris'e. Balık Pazarı eski Balık Pazarı, Pera eski Pera, Beyoğlu eski Beyoğlu olmayabilir ama Ayşegül Yaraman, bu sakın ve sevimli ve kendine güven dolu bilim kadını, 1980'lerin sonunda bıraktığım Ayşegül. Üniversitede doktora öğrencilerim arasında kendisini, eşi Cüneyt Başbuğu ve kızları bir içim Su'yu çok sevdiğim üç insandan biri. Evet kızlarının ismidir Su. Su şimdi artık bir genç kadın. Bir hanımefendi. Annesi anlattı. Fotoğraf sanatının inceliklerini öğreniyor bugünlerde. Bilgi Üniversitesi'nin insansal envanterini çıkardıktan (bu sözcüğün bütün anlamlarıyla), öğretim üyelerinin boyunun ölçüsünü aldıktan ve gereken dersleri hocalarına verdikten sonra şimdi yeni bir yolda. Ayşegül Paris'te Didier'siz olamaz. Çok sıkı ve hakiki arkadaşlıklar. Bu iki doktora öğrencime Kenan Öztürk'ü de katmak isterim. Fidele Castro kadar vefalı olmaları açısından. Dostlarına ve ikelerine. Ayşegül ve Didier, bu iki eski ama asla eskimemiş öğrencimin ve iyi iki dostumun birlikte Paris'te, Pazar günleri (trafik çünkü daha sakindir ve cumartesi sarhoşları henüz uyanmamış, yollara düşmemiştir) yaptıkları motorsiklet turu artık bir "clasico" boyutunu kazanmıştır. Didier yani Didier Billion işi artık azıtmıştır ve Kazakistan'da bile yaprak kıpırdayınca her türlü radyo, gazete, dergi, televizyon hattından düşüncesi sorulan ve ücretsiz alınarak paralı okutulan bilim adamıdır. Türkçe konuşmıyor olması bir engel değildir. Hatta kimi açılardan bu bir avantaj bile olabilir...

Sonra sahnemizde sinema delisi, İstanbul'daki ilk Sinematek kurucularından günümüzün öğretim üyesi ve en iyisinden bir Türkçe-Fransızca sözlüğü bir süre önce yayınlayan ve bu vesileyle epey rahatlayan Jak Şalom, ve ailesi...

Diğer dostlarımız da unutmuyorum: İşte Heykeltraş Handan Börüteçene. Sarmalarını, 1980'lerin başında, beş parasız günlerimizde, evinde yaptığı ve cömert davetlerinde karnımızı doyurduğu yaprak sarmalarını unutmam mümkün değil.

Catherine Godon, Elele'nin “president”ı (başkanı) Claude, eşi ve eşinin kızı Vanina.

Petek'lerin kadim dostu Janine Doly. Fahri Petek'ten başka kimseyi görmez o güzelim gözleriyle. Ne şans ama ! Janine'le Yılmaz Güney'in Umut'unun sınırları aşır gelmesi Paris'illere. Herkes yapamaz.

Türkiye Cumhuriyeti UNESCO daimi temsilcisi, Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF) mezunu, kız kardeşim Serap'ın sınıf arkadaşı Gürcan Türkoğlu : Biraz daha bekleseydi SBF'de öğrencim olacaktım. İlk kez bu vesileyle gördüm ve tanıştım. Abidin meraklısı sanat sever genç diplomatın geleceği parlak. Yolu açık olsun.

Adem, Mustafa, Zafer, Erdal ve yoldaşları, Horen, Ramo, Sarkis, Cumali, Hasan ve Hüseyin, Ali ve “Sarı” Mustafa, Safiye ve Suna, Feride ve Ayfer, Elele'nin ortadirekleri Zeynep, Serap, Nejat, Murat, Pınar, yeni ve genç çalışanları, Helene ile İrfan derken alkışlar koptu aniden:

ALKIŞLAR KOPTU ANİDEN

O ana dek tıklım tıklım dolu, saat 19 olmalı, salonun önünde alkışlar sürüyor. Bu gelen Yaşar Kemal halaydır. Belli oldu. En başta kasketiyle herkesten yirmi santim kadar farkla başı ve yüzü görülen ve sanki küçük insan denizinde bir Kağıthane kayığı gibi anlı ve şanlı, asil ve sevimli, halktan, bizden, dünyadan Yaşar Kemal Usta.

Yanında eşi, hepimizin sevgilisi Ayşe Baban. İki de haşmetli. Yaşar Abi'nin sesiyle salonda bir Toros rüzgarı esti ki sormayın kardeşlerim : Mis gibi kekik kokusu. Yoğurt buz. Yılanların her biri bir köşeye kaçtı. Alt kata inmeleri mümkün değil. Alt kat kitaplar ve kitapseverler tarafından doldurulmuş. Ragıp Duran ve Altan Gökalp, Yaşar Kemal ve Ayşe Baban'ın arkasındalar ve her yönden, ama bilhassa soldan gelen dalgalarla baş etmeye çalışıyorlar. Bu halay kardeşlerim salonun ana kapısından girdi... Güneş Karabuda da onlarla birlikte ve "Elli Yıldan Bugüne Portreleriyle Yaşar Kemal" sergisinin açılışını böylece Yaşar Abi'yle birlikte yapıyor. Bu son derece başarılı, kimi ortak hafızamıza mal olmuş fotoğraflara baka baka bir tur attı Yaşar Kemal. Turun hemen ilk yarısında önce Gaye Petek, Elele adına, bir nutuk patlattı.

Sonra Yaşar Kemal, hayranı olduğumuz davudi sesiyle duvarları aldı şöyle bir silkeledi ve titretti. Eyfel Kulesi selama durdu. Kalk lannnn Champs-Élysées ayağa kalk !! Seine Nehri kulak kesildi. Akıntı durdu. Bateau Mouche'larda o saatte akşam yemeğine hazırlanan ve ilk "kir"lerini atmakta olan tekçiler ve "çiftçi"ler "aman ne güzel sessizlik ayol"lara yattılar...

İnce Memed atının sırtında ve çakar almazı omuzunda, tırsalarda, Sorbonne taraflarından indi Adalet Sarayı'na doğru. Nöbetteki polisler trafiği durdurdular, İnce Memed bu abiler, burada onu herkes tanır... Paris havasında yıldırımlar şakırdadı... Elele'ye yetişmesi lazım...

Elele duvarlarında asılı bir fotoğraftaki Adana Taş Köprü, uzandı, evladını, İnce Memed'i ve Yaşar Kemal'i, yoksa ikisi aynı kahraman mıdır, abiler ne olur söyleyin, aynı ve tek adamı, aldı ve bağına bastı hemen: "Gel Yaşar'ım gel Memed'im" dedi. Yaşar Abi atladı İnce Memed'in kısırağına ve birlikte geçtiler köprüyü. Bize doğru yöneldiler.

Herkes ayakta. Kamera ve fotoğraf sanatçıları topluluğu akıntıyla birlikte sürükleniyorlar, onlar da kitleyi, birleşmiş ve yapışmış bu can ve insan kitlesini sürüklüyorlar. Önümüzdeki alçak masanın üstüne çıkan bir fotoğraf sanatçısı delikanlı (AA'nın acar fotoğrafçısı olmasın ?) fena halde kaptırmış, omuzundan sarkan ikinci fotoğraf makinasıyla az daha Güzin'in kaşını yaracak. Sağ elimle fotoğraf makinesini tutuyorum, Güzin'in kaşının yarılmasını önleyebiliyorum...

YAŞAR KEMAL İLE. OTURMUŞ FAHRİ PETEK ARKA PLANDA.

Yaşar Kemal herkesin elini sıktı, sıkıyor, gülüyor, iki satır laf ediyor. Tanıdık, eş, dost, arkadaş ve yoldaşlarıyla sarılıyor. Türklerle Türkçe, Kürtlerle Kürtçe konuşuyor. Ermeni arkadaşlarının boynuna sarılıyor. Hrant hepimizin aklından geçiyor. Hrant'ın o güzelim masum yüzü duvarlara yansıyor. Hrant'ın gülüşünde bütünleşiyoruz. Sevimli bir akşam yıldızı gibi Hrant kardaşım.

Yaşar Kemal Fransızlara “Arif olan anlar” gibi baktı. Ragıp ve Altan bu bakışı mümkün mertebe Fransızca telafuz ettiler. Yaşar Abi Remzi'ye takıldı ve “Kürtçen gevşek” dedi. Remzi “Yaşar acaba beni kardeşim Uğur'la mı karıştırdı” diye düşündü. Fahri Petek'le birlikte durduğumuz köşeye yanaştı Yaşar Abi, “Şehmus !” dedi ve bana bir “Ça vani kurban ? Başe ?” savurdu, ayaklarım yerden kesildi bizim taraflara doğru havalandım. “Başe Babo” dedim ve sarıldık. İbrahim Öğretmen, Gökşin'in öğrencisidir, kaçırır mı ? Bastı deklanşöre. Kadim dost Paris'teki en kıdemli gazetecemiz Tansu Sarıtaılı “Şehmus ille Yaşar Kemal'i bana doğru baktır” dedi, Paris'in en kıdemli gazetecisi ve fotoğrafçısını ve kadim dostumuzu kıracak halimiz yok ya, Yaşar Abi'ye “Abi bak, dedim, bu Tansu Paris'in en ünlü gazetecisidir ve basın onur kartını hakkıyla taşır cebinde”. Tansu birbiri peşi sıra çekti fotoğraflarımızı... (Bu bölümdeki renkli fotoğraflar Tansu Sarıtaılı'nındır. Bir teşekkür daha.)

Fahri Petek ve Yaşar Kemal, Abidin'li Paris günlerini ayak üstü konuştular. Sonra akşam yemeği yenilen “Derya” da konu derinleştirildi. Altan'ın kaç şişe rakıyı tek başına ve hangi koşullarda “sorguladığı” ise polis raporlarına ulaşamadığı için henüz bilinmiyor ama bu asla bilinemeyecek anlamına da gelmez....

Gider ayak Yaşar Kemal'in lokanta emekçileriyle toplu fotoğrafları ve buna dayanamayarak bu topluluğa katılan ve fotoğraflarda birer anı olarak yer alan genç davetlilerden Feride, Ayfer, Ramo, Hasan ve Hüseyin'in fotoğrafları ise tarihe kaldı.

Arka planda kısırağını Őaha kaldırmıŐ İnce Memed ortak hafızamıza bir kez daha yazıldı.

YaŐar Kemal bizlerden ayrılırken gűleĒ, Ően ve genĒti. Sarıldık. O gitti, biz kaldık. Artık hiĒ yalnız olmadığımızı ve yalnız kalmayacağımızı da bűylece anladık.

YAŐAR KEMAL, FAHRİ PETEK, GűNEŐ KARABUDA, M. ŐEHMűS GűZEL

KEMAL, ÇÜNKÜ DİNO OKULUNDAN

Abidin Dino ve Yaşar Kemal ilişkisi doğal olarak Güzin Dino ve Arif Dino ilişkisini de kapsar. Anca beraber kanca beraber:

Güzin Dino, Yaşar Kemal'in "kafasının etini o kadar yemeseydi", Abidin o "bir deri bir kemik delikanlı"nın "sarı defterlerine" yeni renkler katmasaydı, Arif Dino iki de bir "Al şunu da oku, al bunu da oku" diye diye dünya yazınının en seçkin klasiklerini o günlerin "şairi, âşık ve dengbeji"ne taşımasaydı, tanıtmasaydı, hepsi bir ağızdan "şiiri bırak düzyazıya geç" diye gün be gün yinelemeseydi Kemal Sadık Göğçeli, Yaşar Kemal olamazdı sanıyorum.

Yaşar Kemal'in Arif Dino ile muhabetti epey babacanca ve son derece önemlidir. 1945 mayısında Abidin ve yazında Güzin Adana'dan ayrıldıktan sonra da yıllarca sürdüğü için başka bir boyutu da vardır. Anlatmayaca çalışacağım. Belki tümünü değil ama bu çalışmanın izin verdiği derecede bir bölümünü.

1943 savaşı yıldır. Savaşın seyrinin değiştiği yıldır: Nazilerin ve faşistlerin, onların işbirlikçilerinin, ayak yalayıcılarının ve çiğeri beş para etmezlerin artık tırtığı ve yenilmeye başladığı yıldır. Müttefiklerin her zaferi Adana'da keyifle kutlanıyor. Kimi kez kenar mahalle meyhanelerinden yükselen «Allahsız kitapsız naziler ananızı belledik» naraları duyuluyor, keyifli türküler bütün kenti dolaşip İstasyon'dan Ankara'ya, İstanbul'a doğru yola çıkıyordu. Biletsiz miletsiz. Toros Ekspresi çoşkuyla püfür püfür katılıyordu kutlamalara.

1943'te Adana'da "ikamete memur"dur Abidin. Eylül 1942'den beri iç sürgündür. Polis raporunda "müfsit ve müfrit komünist» yazıyor. Mecitözü'nde geçirir sürgünün ilk zamanlarını, bir tür iç gezi niyetine, gözünü sevdiğimin Alevileriyle. Sonra Adana'ya naklettirir "ikamete memurluğunu". Abisi Arif te öyle yapar.

Abidin sürgündü ve 30 yaşına Adana'da girdi. Dile kolay. Otuz yaşında Abidin,"dünyaevine" de Adana'da girdi.

Abidin, Adana'ya 1943 şubat sonunda veya martın hemen başında vardı. Trenle. Ankara'dan aktarmalı. Ankara'da Azra Erhat'ın evinde, İstanbul'dan Abidin için özel olarak gelen Güzin Dikel'le ayak üstü, ama sırlısıklam aşık, "nişanlandıktan" sonra.

Arif Dino ekabirdendir, onun gelişi bu nedenle biraz geçikti ama o da vakti gelince gümbür gümbür Adana kervanına katıldı.

Adana'ya zaman zaman ugrayan, dedeleri ve Adana eski valilerinden Abidin Paşa'dan kalan "verese" işlerini yürüten, yani Dede'den kalan miras köylerin ve otlakların (dünya kadar) yıllık kiralarını aldıktan sonra başka mekanlara giden, bir süre ortadan kaybolan Ahmet Dino da Abidin vardığında Adana'daydı... Evet Adana'da üç kardeş, Arif, Ahmet, Abidin bir araya gelebildiler. Az şey değildir bu. Adana Park'ında oturup, güneşe karşı, bir de "Adana anısı" fotoğraf çektirdiler. Harika!

Abidin, Eylül 1943'te Adana'da evleneceği Güzin'i beklerken, Ahmet Dino'nun kaldığı otele yerleşti. Arif, Ahmet, Abidin üç kardeş aynı oteldeydiler artık. Arif 51, Ahmet 44, Abidin 30 yaşında.

AHMET DİNO, ARİF DİNO, ABİDİN DİNO, ADANA, 1943

Abidin bir süre sonra Güzin'le birlikte oturacağı İstasyon'a yakın ilk eve geçti.

Evet "Seyhan Ceyhan derken Adana karşılarına çıktı. Adana değil, toslarcasına Toros vardı karşılarında. Boydan boya arşa kadar yükselen, kanatları gergin kocaman bir kuş. Aşılır gibi değil! Öylesine erişilmez bir yaratık ki, ayağı dibinde otur ağla. Bu dağ, Anadolu yaylasını kilitlenmiş. Akdeniz'den Karadeniz'e Güney Anadolu'yu boydan boya verev kesen bu dağ, öylesine kocaman ki, belki Munzur, Palandöken, Allahuekber, Yalnızçam dağları bile Toros'un birer uzantısı sadece." Abidin'den bu satırlar. (1)

“Konakladılar (...) Ulu Cami'yi görünce (...); Selçuk tadı taşıyordu bu Ramazanoğlu yapısı. Çarşı-pazarda rastladığı insanlar Türkmendi, Kürttü, Araptı, Ermeniydi, Süryaniydi, bir arada geçinip gidiyorlardı pekâlâ.”

Adana gerçekten bir gece ve gün şehriydi. Bu güzelim kenti neden zulüm ve sürgün kenti yaptılar?

İşte al sana kardeşim bak iki adım ötede “Büyük Saat Kulesi”: Abidin Paşa'nın eseridir. Tamamı kesme taştan, 32 metre yüksekliktedir. Saati de cabası. Çık üstüne, istersen seyreyle cümle bölgeyi. Gözünü sevdiğimin Çukurovası'nı. İyi bak, bak Mersin orada işte. Mersin.

İki adım daha at işte Taş Köprü. O da taştan. Boşuna dememişler : “Adana'nın yolları taştan”. Bu köprü Seyhan Nehri üzerinde bir Roma devri şaheseridir. Mimarının ismi bile bilinir: Auxentios. Akıllara durgunluk.

Sonra Yağ Camii vardır. Bebekli Kilise. Ulu Cami Medresesi ile. Çarşı Hamamı. Ramazanoğlu Çarşısı. Daha ne olsun?

Adana hoş bir kenttir. Sivrisineklerini, sıtmasını, ırkçılarını, sivil polislerini, kazandıklarını hazmedememiş “hacı ağaları” ve daha bilmemnelerini saymazsak. Ama onları da asla es geçmeden. Çünkü bir kent birçok kattan oluşur ve biri diğerini görmemezlikten gelemez. Asla! Adana burasıdır. Bilinmeli.

Bu kent bir şark çıbanıdır kardeşim yüzlere şenlik. Abidinik "yüz"lere elbette.

Adana'nın çok da sığağı vardır. Adana'nın çok da sokağı, caddesi, meydanı vardır : İşte Abidin Paşa Caddesi, işte İstasyon Caddesi. İşte Halkevi Bahçesi ...

İşte bir öğleden sonra veya bir akşamüzeri buralarda bir yerde, kaçınılmaz olarak Kemal Sadık Göğçeli'nin yolu ile Arif Dino'nun veya Abidin Dino'nun yolunun kesişmesi gerekiyordu. Öyle de oldu. Yazılıydı çünkü. Bu kesişmeden sonra Göğçeli'nin ayakları da yerden kesildi, yükseldi, yükseldi, yükseldi...

Çukurova'nın başkenti Adana'dır, Adana o yılları, Taş Köprü, İşçi Pazarı, Abidinpaşa Caddesi, İstasyon, Toros Ekspresi'nin getirip-götürdükleri, getirip götüremedikleri, Şehir Kulübü, Halkevi, kadınlara mahsus sinema matinelere, bir kez uğrayan ve unutulmayan bir konser veren Müzeyyen Senar'ı, düğünleri, cılız ve vursan düşecek cinsten atların çektiği ve bitten geçilmez koltuklarıyla hafif baygın faytonları, «umut»lu veya umutsuz ama her zaman şalvarlı faytoncuları (Umut'taki Yılmaz Güney'i anımsamalı şimdi), “Arapları”, birbirinden ölümcül hastalıkları arasında geçiriyordu. Belki de geçiremiyordu. Dokunsan düşüp ölecek çünkü. Sürgünleri ve yaz aylarında gölgede 44 derece sığağını da unutmamalı. Adana bu: Makinanın tarıma girdiği, sanayiinin toplumsal ilişkileri halaç pamuğu gibi attığı «gelişmekte olan» kent.

Bütün sırlarını henüz dökmemiş daha. Çünkü Kemal Sadık Göğçeli eline henüz kalemi, kurşun kalemi evet, almamış. «Roman ciddi iştir kurşun kalemlerle yazılır» diyen Göğçeli'dir. Abiler bilinmesinde inanın yarar var.

Adana'da okuma yazma bilenler ve birkaç gazete de var. Türksözü gazetesi sahibi hemen sahipleniyor Abidin'i. Ne de olsa "dünya görmüş" adam. Cehepeli hem de. Abidin ki İstanbul'da dergiler yayınlamış biri. Hem de çizer, hem de ressam, hem de binbir dil bilir. Hem de Abidin! Abidin Paşa'yı bilirsiniz, "Adana'yı ihya eden" valilerden en ünlüsü, işte onun torunu. Böyle adam kaçırılır mı kuzum? Kaçırılmaz. Ve Abidin neredeyse gelir gelmez ellerini mürekkepte bulur. Eller mürekkepte ve zaman zaman da çini mürekkepte. Hani çizilmeden de olmaz. Çizilmek ve çizmek! Adana'nın çizgileri de taştan.

Evet, Abidin 1930'ların başından beri zaman zaman yaptığı, 1930'ların sonunda zamanının büyük bölümünü alan gazetecilik ve yazarlık mesleğini yeniden icra ediyor Adana'da.

Resmi makamlara göre görevi "gece sekreteri" gibi bir şey. Ama Abidin bizzat kendisi söyledi : "Gazetenin her şeyi ile ilgileniyordum. Temizliğinden düzeltimine, başyazısından haberlerine, şöyleşi yapılmasından fotoğraf çekimine kadar her şeyiyle meşgul oluyordum."

Abidin gece çalışıyordu. Ve bilhassa birçok dil bilmesi sayesinde yabancı dillerde yayın yapan radyoları dinliyor ve ertesi günkü gazetede savaştaki en son gelişmelere ilişkin en taze haberleri patlatıyordu. Adana'nın diğer gazeteleri "nal topluyordu". Abidin o günlerde imzalı, imzasız veya takma isimle birçok makale yazdı, birçok da haber. Abidin'in öteden beri en çok kullandığı takma isim "Sarı Çizmeli"dir. (2) «Sarı Çizmeli» Adana'da çok dolaştı. Çok.

Türksözü gazetesinin sahibi bir ara "Ankara Halkevi Reis"liği de yapmış olan CHP "İçel mebusu" Ferit Celal Güven'dir. Güzin'in bana değişik tarihlerde anlattığı gibi, Ferit Celal Güven gazeteyi ve matbaayı iki kardeşi, Çoşkun ve Nevzat Güven ile birlikte yürütüyordu. Ferit Celal Güven görevi icabı zamanının çoğunu Ankara'da geçirdiği için gazeteyi fiilen Nevzat Güven yönetiyor. Nevzat Güven'in eşi Fransız, ismi Colette. Güzin anlatıyor :

«Herhalde Paris'te tanıştılar. Hiç bilmiyorum. Çünkü Nevzat gazetenin sahibi, müdürüydü. İlişkilerimiz resmi, mesleki ve mesafeliydi. Bireysel veya ailesel ilişkimiz yoktu. Doğal bir dostluk ilişkisi de doğmadı. Nevzat çeşitli eğilimleri olan, tam eğilimini de pek belli etmeyen bir insandı. (...) Nevzat da Ahmet Dino gibi, Şehir Kulübü'nden çıkmayan biri. (...) Çoşkun Güven ise matbaayı yönetiyordu. Türksözü'nün başlığı kırmızı zemin üzerine siyah iri puntolarla yazılıydı. Ferit Celal Bey, tanıştığımız gün, bana, 'Güzin Hanım gazetemizde kırmızı, başlıktan daha aşağıya inmemelidir' diyor. Yani solculuk ancak bu kadar olur. Daha fazlasına tahammül edilemez. Ben de o zaman kendisine 'Hiç merak etmeyin, daha aşağıya inmez kırmızı' dedim. O da 'Evet. Aman kırmızı daha aşağılara inmesin' dedi. Çok kibar bir insandı.

Nevzat Bey ve eşi Colette Abidinpaşa Caddesi'nde, gazetenin tam karşısında ve bizim eve çok yakın bir evde oturuyordu. Abidin'in resmi görevi gece sekreteriydi, fakat Nevzat Güven başyazı veya makale yazmaya zaman ve fırsat bulamayınca, bazen Şehir Kulübü'nden gazeteye telefon eder, 'Abidin bana şunu yazar mısınız?' veya 'Abidin şu konuda bir başyazı yazar mısınız?' derdi.

Abidin de oturur paşa paşa yazardı. Böylece birçok yazısı imzasız yayınlandı. Abidin kendi imzasıyla veya takma adıyla daha çok sanat dalında tanıtıcı yazılar veya eleştiriler yayınlıyordu.”

Bu arada Türkiye'de taşlar yerlerinden oynuyor : “Yabancı radyolardan hiçbir havadis alınmaması” ve sadece Anadolu Ajansı'nın (AA) haberleriyle yetinilmesi kararı 1943 yazında terkediliyor. “Dış kaynaklı haberlerin tek sütun üzerinden verilmesi kararı” da değiştiriliyor. “Başlıkta sütun sınırlaması kararı” da kaldırılıyor. O zaman işte Abidin İngilizcesini, Rusçasını, Yunancasını, Fransızcasını ve İtalyancasını konuşturuyor. Değişik dillerden radyoları dinleyerek en taze haberleri Türksözü'nde yayınlıyor. Güzin'in anlattığına göre, Abidin sabahın saat üçüne veya dördüne kadar gazetede çalışıyor.

Abidin'in Türksözü'nde çalıştığı Adana'da duyulunca gazeteye gelen gidenlerin sayısı artıyor. Türksözü gazetesi bir tür buluşma ve sohbet mekânına dönüştü. Bu biraz da doğal. Çünkü Abidin gününün ve gecesinin en büyük bölümünü burada geçiriyor: Öğleden sonra saat 16.00'dan ertesi sabahın dördüne kadar çalışıyor Abidin.

Abidin'le tanıştıktan sonra veya gazeteye gelip Abidin'le ilişki kurduktan sonra, düzenli olarak gazeteye gelenler arasında bir delikanlı da var. Flinta delikanlı. O günlerdeki adıyla Kemal Sadık Göğçeli. Cebinden sarı defterini eksik etmeyen.

"TÜRKÜLER MÜFETTİŞİ"

"Türküler Müfettişi", Abidin'in Kemal Sadık Göğceli'ye ilk tanıştıkları günlerde taktığı isimdir.

Kemal Sadık Göğceli'nin, yani Yaşar Kemal'in yazdığına göre, Abidin'le " (...) bir mayıs günü karşılaş"tılar.

Evet, Arif'ler, Abidin'ler, Güzin'ler olmasaydı, 1940'ların sürgünleri, ya da resmi biçimiyle "ikamete memur"ları olmasaydı Anadolu'da ateşi kim yakacaktı? Orhan Kemal'lerin, Yaşar Kemal'lerin ve daha nicelerinin yetişmelerinde, gelişmelerinde bu trajik siyasi olgunun belirleyiciliği yadsınabilir mi? Yaşar Kemal nitekim bir yerde aynen şunları söyledi:

«Abidin Dino ile Adana'da tanıştım, bildiğim her şeyi kendisinden öğrendim, O ve ağabeyi Arif Dino olmasaydı Yaşar Kemal de olmazdı. Sürgün de bazen işe yarıyor. Onlar gelmeselerdi ben nereden bulacaktım onları?»

Kemal Sadık Göğceli, daha ancak yirmi yaşındaki delikanlı, yerinde duramayan, Çukurova ve Torosları dağ taş, dere tepe dolaşıp deviren bir gezgindir. Abidin'in 1978'de, yani epey zaman sonra çizdiği bir desen var, Abidin imzalamış ve kenarına sadece "Göğceli" diye bir not düşmüştür. Bu desen delikanlının 1940'ların başındaki tâ kendisidir.

Delikanlı "Âşık Kemal" adıyla destanlar anlatıyor. Dengbejdir anlayacağınız. Destancıdır. Âşıkların her biri ayrı ayrı destan

anlatır. Âşık Kemal Köroğlu'ndan şaşmaz. Peki sonra ne olur? Sonrasını bizzat kendisi anlatıyor :

"Destanı anlattıktan sonra cebimdeki sarı defteri çıkarırım. Ağıt topluyorum derim. Analar, bacılar başıma üşüşür, ağıt yazdırırlar. Herkes yarışırdı bana ağıt vermek için."

Burada sözü Abidin Dino'ya bırakmalıyız :

"Gözümüzün önüne, bir deri bir kemik köylü delikanlının biri çıkacak. Adı Kemal Sadık Göğçeli. Hemite köyünden gelmedir. Dağ bayır dinlemez, köyünden, dağ köylerinden, obalardan, ovalardan, kasabalardan ikide bir de kopup gelir Adana'ya, çöker önümüze, ağıtlar, türküler, destanlar serer buruşuk sarı kâğıtlar üstüne yazılmış.

Peki neden toplamıştır bunları? Anadolu bacılarının hep birlikte yaktıkları ağıtların yazıcılığını üstlenmişti, bu zorunluluğu duyuyordu, esnek ve kararlı yazısı ile. O hızla koşup geliyordu tabana kuvvet, sanki kaderi ile kaderimiz buna bağlıymışçasına ... Önümüze serdiği söz dizileri, Çukurova kadınlarının ölüm karşısında uyaklı sözleri, bağırtıları, dövünmeleriydi. Sanki ölenin, vurulanın, ezilenin yitikliği söz kalıplarına dökülünce, yok olmaktan kurtuluyordu. Ağacı, otu, çiçeği, böceği, kurdu kuşu, ırmağı, pınarı, yılanı, çıyanı, serçesi, kartalı, ceylanı, camuzu, çakalı, çorçocuğu, avradı, tutması, yanaşması, elçisi, parababası, körtopalı, çiftçi başısı, ırgatı, işçisi, yarıcısı ile büyük değişimlerin içinde bulunan Çukurova'nın avaz avaz ağıtlarından sorumluydu bu çocuk. Bu sorumluluğu paylaşmak için Göğçeli, ilk ağızda bizi

seçmişti nedense, üç beş kişiyi ilkin. Tartışılacak bir yönü yoktu bunun, işimiz, gücümüz, yorgunluğumuz, uykumuz, kendi derdimiz nолursa olsun, kışın çamurlarını, yazın tozlarını saçarak delikanlı sökün ediyor ve hemen orda, oturduğumuz kümes misali barınak odamızda ya da Türksözü gazetesinin gümbür gümbür işleyen baskı makinesinin yamacında, daha olmazsa ayaküstü sokakta bizi kısıtıyor, tepkimizi merakla bekliyordu.

Her getirdiği söz yumağı akıllara durgunluktu. Dehşetli acı, dehşetli güzel.

Delikanlı, köylü usulü büzülüp çöküyor, ya da bir duvara sırt veriyor ve izliyordu şaşkınlığımızı, hınzır ve sevinçli. Halkın yarattığı büyü sözler bizi duygulandırdıkça, sardıkça, coşturdukça delikanlının sipsivri yüzünde, burgu burgu cin gibi bakışında koskocaman bir sevinç beliriyor, bir kahkaha atıyordu. Ağıtları toplamak, ölümlle kavgaya tutuşmak gibi bir şeydi. Yitebilecek olanla, yitenle, ölümlle, yok olmakla bir yarışma.

Kurtarmak gerekti Çukurova ve de Toros doğasının, insanının söz serüvenini.

Söz sözden ötedir elbet, önemli olan sözlerin yaşantı gücü, kavga gücü, düş gücü. Göğceli de sezinliyordu bunu besbelli ve bu yüzden kilometrelerce yürüyüp, dağ bayır koşup ne kurtarırsa kârdır kuralınca, önce ağıtları, sonra da türküleri, koşmaları, destanları, Çukurova'nın tüm uyaklı uyaksız söz çeşitlerini, tekerlemelerini, küfürlerini 'avlıyordu'. Folklor derlemesi filan değildi bu iş, hayat memmat işiydi, özbeöz malını kurtarıyordu

Çukurova'nın, sorumluydu kuşa kurda karşı, şaka değil. Biliyordu ki gün gelir, sigaya çekerler adamı, 'lan hırpo, nerdeydin, neden yazmadın bizi?' Böylece söz avlıyordu Toros eteklerinde, Gavurdağı'nda, ormanlarda, bataklıklarda, pirinç tarlalarında, nadaslarda, felhanlarda. Bunu yapabilmek için Göğceli yürüyordu tabana kuvvet, boyuna yürüyordu, topladığı dizelerle yürümek arasında doğrudan bir ilişki vardı. Bir sözcük on adım, bir adım karşılığı, bir tümce kilometreler karşılığı olabilirdi yerine göre.

Erenler bir tek söz duyma uğruna az mı yürürlerdi Horasan'a, Kahire'ye dek, ya Çukurovalı Karacaoğlan az mı yürümüştü, tüm Yörükler, Türkmenler ... Ovalardan yaylalara, yaylalardan ovalara in çık, az mı 'koşmalar', maniler düzmüşlerdi yol boyunca? Bizim edebiyat dediğimiz bir uzun yürüyüş. Göğceli bu okulun öğrencisiydi.” (3)

Halk şairi, destan anlatıcısı, ağıt toplayıcısı, tabana kuvvet dağ taş yürüyen evet yürüyen, Torosların ve Çukurova'nın Âşık Kemal'i köy köy, kahve kahve, kasaba kasaba, dağ, ova, bayır topladı, derledi, yazdı.

Bu kadar da değil ; İstanbul, Ankara, İzmir nerede ne yayınlanıyorsa izliyor, eline geçeni okuyordu. Abidin'in 1938'den itibaren bizzat çıkardığı veya yayınlanmasına katkıda bulunduğu değişik ve çok sayıdaki dergilerden, o zamana kadar yayınladığı makalelerin birçoğundan haberliydi.

Folklor araştırmalarını da izliyordu Gögçeli. Bu alanda o günlerin önde gelen isimlerinden Pertev Naili Boratav, Ahmet Kutsi Tecer ve Nurullah Ataç ile mektuplaşıyordu.

Abidin'in "sıska, bir deri bir kemik" diye betimlediği delikanlı işte böyle her parmağında binbir hüner olan son derece akıllı bir "deli"dir. Daha ne olsun?

Abidin delikanlının portresini çizmiş altına soyismini eklemiştir: Bir yanlışlık olmasın diye belki. Abidin çok az resminin ismini bizzat yazmıştır. Bir nedeni olmalı.

Göğceli, Abidin'e "Peder" diye hitap eden tek adamdır. Güzin böyle anlatıyor. Göğceli de aksini söylemiyor zaten. Ama bunu herkes de bilmez. Peder çocuğuna her zaman babalık yaptı. Kaçınmasız. Severek.

Şubat 1943'te Ankara'da, Azra Erhat'ın evinde, Arif Dino'nun tanıklığında, Abidin'le, biri Adana'ya biri İstanbul'a birazdan hareket edecek iki tren arasında, acele tarafından "nişanlanan" Güzin Dikel, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yaz tatiline girdikten sonra asistanlığı, babaevinin kolaylığını, zenginliğini, hizmetcisini, şusunu busunu bırakıp Ağustos 1943'te Adana'ya geldi. Sürgündeki aşkıyla 22 Eylül 1943'te Adana'da evlendi. Abidin ve Güzin'in ilk ve tek evliliği de bu oldu. Ve bu aşk ve bu evlilik şaka maka değil elli yıldan fazla sürdü.

Birkaç gün sonra Bursa Cezaevi'nde Şair Baba'dan «mezuniyet diplomasını» alan ve ondan üzülerek ayrılan, 26 Eylül 1943'te «beş seneyi doldurduğu» için özgürlüğüne kavuşan Orhan Kemal de katıldı Adana kervanına.

Abidin o günlerin Orhan Kemal'ini işte şöyle anlatıyor : "Bir de filinta gibi acı bir delikanlı daha katılmıştı çevremize, Bursa

Hapishanesi tornasından çıkan Orhan Kemal. Böylece 'Adana Okulu' oluŐtu, tamamlanmıŐ bulundu.

Bursa'dakinden haberler getiriyordu Orhan Kemal, taptaze yazılmış dizeler getirmiŐti ezberinde; Nâzım Hikmet'in imgeleri ile, insanları ile, kalabalıkları, bozkırları, destanları ile, köylüleri ile..."

“ARIF DİNO ÜNİVERSİTESİ”

Arif Dino, Abidin'in ve kendisinin çevresindeki gençlerden özellikle Kemal Sadık Göğçeli ile çok iyi anlaşıyordu.

Güzin'in anlatımıyla "Yaşar'ı Arif yetiştirdi. O adam etti."

Peki, daha daha neler oldu? Güzin şöyle yanıtıyor bu sorumu:

"Arif Adana'ya gelince Yaşar Kemal daha çok Arif'le dolaşmaya başladı. Yaşar Kemal bize daha az uğrar oldu. Böylece evlat yükümüz hafifledi diyebilirim. Arif, çok memnundu. Öylesi bir gencin sürekli, neredeyse sürekli bir şekilde yanında bulunmasından. Kendini düzenli bir biçimde dinleyen, zeki ve konuşkan bir delikanlı. Arif sayesinde Yaşar Kemal sadece kendisine ait sürekli bir profesöre sahip olmuş gibiydi. Kendisine o zamana, o ana kadar tanıma, öğrenme fırsatı bulamadığı bin bir konuda bin bir şey anlatan bir profesör."

Yaşar Kemal de ne diyor, bakın : "Arif Dino çok ince bir insandı. Dünyanın en kültürlü insanlarından biriydi."

Arif Dino'yu tanımasının hayatının en önemli şansını olduğunu belirten Yaşar Kemal, Paris'teki bir buluşmamızda bana Arif Dino'yu epey anlattı. Ben sordum o yanıtladı. Arif Dino'nun sürekli çizdiğini de söyledi :

"Kahve telvesinden bile resim yapardı. Herkese resim yapmayı öğretirdi. Bana bile öğretmeye çalıştı ama ben yazmaktan resim yapmayı öğrenemedim."

Bu açıdan Yaşar Kemal'i mazur görebiliriz. Arif Dino'nun, sanat hayatında ve kısaca yaşamında en çok etkilendiği kişi olduğunu vurgulayan Yaşar Kemal anlatımını şöyle sürdürüyor :

“Üniversite diyorsanız, benim üniversitem Arif Dino üniversitesiydi. Yazarlığı ondan öğrendim. Bir insan yetiştiren, o insana bütün bilgisini aktaran insanlar vardır, o da bana karşı aynen bunları yaptı.” (4)

Evet Arif Dino, Yaşar Kemal'e daha doğrusu o zamanki ismiyle Kemal Sağdık Göğceli'ye pek çok şey öğretti : Rimbaud'ları, Balzac'ları, Cervantes'leri ve daha pek çok yazarı, yapıtlarıyla.

DON KİŞOT

Cervantes deyince aklıma geldi. Yaşar Kemal'e Don Kişot'u tanıtan Arif Dino'dur. Bu çok doğal, çünkü Arif Dino bu kitaba öteden beri bayılıyordu. Abidin'in, Arif Dino'nun Yüz isimli kitabına yazdığı başlıksız "giriş"ten şu alıntı bunu ispatlıyor : "Daumier'nin, Picasso'nun, Nâzım'ın bunca sevdiği Don Kişot, Arif'i de yakından ilgilendiriyordu. Cervantes'in kitabını ömrü boyunca başucundan ayırmamıştı. Delikanlı Yaşar Kemal'e yüz kere okutmuştu bu kitabı Adana'da. İnce Memed daha ortada yoktu. Yaşar şiir yazıyordu, düzyazıya geçmemişti daha. Arif'in Hazin Yüzlü Şövalye'si yabana atılır bir yorum getirmiyor bence." (5)

Yaşar Kemal'in Arif Dino ve Don Kişot anısı ve Arif'in kendisine hediye ettiği Don Kişot kitabının sayısı bir anlatısından öbürüne değişir. Arif Dino ona kitapları bir anlatısında hapishaneye girerken verir, bir diğerinde köye giderken. Sayıları bazen üçtür bazen beş. Bu yazarın fiyakasıdır. Ses çıkaramam. Ses çıkarılamaz. Suss. Buraya Yaşar Kemal'in bu anlatılarından birini alıyorum :

"Bir gün köye giderken Arif Bey bana bir çuval dolusu kitap hediye etti. Çuvalı açtım ki içinde bir sürü kitap arasında beş tane Don Kişot var. Herhalde yanlışlık oldu dedim. Aynı kitaptan beş adet ... Hemen gittim Arif Dino'yu buldum. 'Yok' dedi Arif Dino, 'Bütün ömrün boyunca okuyacağın için eskir. O zaman başka bir nüshasını okursun.' Doğru söylemiş. Hapiste 34 ay kaldığımda gece gündüz hep Don Kişot'u okudum. Bir de Kamelyalı Kadın ... Arif Dino hep

'Roman sürüklemeli' derdi. Romanın nefes kesiciliğini Kamelyalı Kadın'dan öğrendim."

Arif Dino Don Kişot'un unutulmaması için olmalı onu çizer de : 17 üzerine 24 santimetre. Resim kâğıdı üzerine kurşunkalem ve suluboya. Tarihi yok. Ama o günler olabilir. Çok Yasasın Ölüler'de sayfa 135'te (6).

O günlerde Arif Dino Üniversitesi öğrencileri arasında Göğçeli yanında Taha Toros, Tacettin Karan gibi gençler de vardı. Taha Toros o günleri anımsıyor :

"Dino'lar, Adana'daki sürgün hayatlarını, iyi dostluklar edinerek, sabır ve sessizlik içerisinde sürdürdüler. Zaman zaman Halkevi bahçesinde veya onun karşısındaki yazlık kahvede kırık dökük iskemlelerde dost sohbetleriyle çilelerini doldurdular. Arif Dino, bu sohbetlerin başaktörüydü. (...) Arif Dino, (...) kır kahvesi niteliğinde herkesin serinlemek için gittiği kahvede, kalın sopasını masanın üstüne koyarak, ya ayrıran ya kahve içerek, uzaklara dalarak, otururdu. Şayet, çekinmeden onun yanına gelebilenler olursa sohbetlerini sürdürürdü."

Böylesi bir ortamda, Göğçeli, "Hayat, Sanat ve Halk Üniversitesi"nin bir numaralı devamcısıdır . "Öğretmenleri" arasında Arif Dino yanında, Abidin ve Güzin Dino'yu da anmak gerekiyor. Herbiri bir veya birkaç konuda delikanlının sanat, siyaset, yazın ve genel kültür düzeyinde ne gerekliyse onu yapmak için çalıştılar. Bu arada Göğçeli'nin düzenli para kazanabileceği bir işi olursa, yaratıcılığını konuşturacağını, ürünlerini daha kolay

verebileceğini gördüler. Bunun üzerine Arif Dino'nun yardımıyla delikanlı, Adana Ramazanoğlu Kütüphanesi'nde "kadrolu" olarak işe başlayabildi :

Edebiyatımızdan On İnsan Bin Yaşam dizisinden Zeynep Oral'ın kaleme aldığı "Yaşar Kemal" bölümünden okuyalım :

"Arif Dino, Halkevi Başkanı Kemal Satır'a 'Bu çocuğu Kütüphane'ye memur olarak al' demişti. Memurluk kadrosu yoktu ama hademelik kadrosu boştu... Çocuk 'atladı' bu işin üzerine."

Kemal Satır 1943-1946 döneminde CHP Seyhan milletvekiliydi...

Göğceli artık "kadrolu" madroludur ve darı anbarına düşmüş horoz gibidir. Zaten bu işe okumak, daha çok okumak olanağı bulabileceği için girmişti. İşte o günleri anlatıyor :

"Ben orada yatıp kalkıyordum. Kütüphanede bir müdür var, bir de ben. Müdür pek uğramaz. Ben kütüphaneyi sabah dokuzda açıyorum, beşte kapatıyorum... Yirmi bin cilt benim gibi deliye kalmıştı!

Kütüphaneye pek kimse gelmezdi. En çok Dino'lar gelirdi. Orhan Kemal'i de orada tanıdım. 1943'teydi. Bir gün kütüphaneye geldi Goriot Baba'yı istedi. Bizde dışarıya kitap vermek yok(tu). Müdürden izin aldım ve kitabı O'na verdim. 15 gün sonra geri getirdi ... Sait Faik'i de ilk orada okudum. O zamandan beri benim yazarımdır. Sonradan kendisini de tanıdım ... Sait Faik'ten çok şey öğrendim." (7)

Göğçeli, Kütüphane'de çalıştığı üç yıl boyunca hep okudu : Çehov'lar, Dostoyevski'ler, Stendhal'ler, Cervantes elbette ve ne varsa artık hepsini, tümünü, hem de birkaç sefer ...

Arif Dino'nun Göğçeli'nin yetişmesinde etkisini kimse yadsımıyor. Dino kervanı ve o günlerin Adanalı gençlerinden "tiryakilerinden" oluşan "Hayat, Sanat ve Halk Üniversitesi"nde, şiir, düzyazı (bilhassa ille şiir yazmak isteyenlere), resim, karikatür, felsefe, tarih ve benzeri binbir konu neredeyse her gün programdaydı. Üstelik her gece Türksözü gazetesinde radyodan dinlenen dünya haberleri ve yorumları sayesinde birinci ağızdan savaştaki son durumlar da izleniyordu gün be gün. "İlgililer tedirgindi..." Güzin aynen böyle yazıyor. (8) Bu hiç önemli değil. Önemli olan Göğçeli'nin o günleri nasıl yaşadığıdır, anlatsın diye sazı sözü ona bırakıyorum:

"Arif Dino'yla Sarhoş Gemi'yi kahve köşelerinde Türkçeye çevirir, Eski Yunan'ı okur; Don Kişot'u tartışırken Abidin Dino'yla da Joyce'u, Kafka'yı, Faulkner'ı konuşuyorduk. Halk şiirlerini, Yunus'u, Karacaoğlan'ı, büyük başkaldırı şairleri Dadaloğlu'nu, Pir Sultan'ı ezber ediyorduk. Marks'ı, Engels'i de, büyük sosyalist ustaları da ihmal etmiyorduk. Abidin Dino her yönüyle büyük bir doğa ve insan birikimiydi."

AĞITLAR

Göğceli'in ilk kitabının adı Ağıtlar'dır. Adana Halkevi tarafından yayınlandı. Güzin'in, bana anlattığı gibi, "Abidin'in ısrarıyla". Evet evet Abidin'in ısrarı, teşviki ve neredeyse zorlamasıyla.

Karacaoğlan ile Mayakovski mısralarının "akraba"lığını bir makalesinde ilan eden Abidin için bu çok doğaldır :

"Cehennem yerinde hiç ateş yoktur / Herkes ateşini bile götürür /" diyen ustanın torunları değil midir bu ağıtları yakan kadınlar, erkekler. Evet erkekler de ağıt yakar(dı). Uzun sözün kısası "Sanat bir yaşama sanatı olmalıdır" inanışındaki Abidin için, Göğceli'nin yapıtları elbette yayınlanmalıydı. Yaşar Kemal bunu Alain Bosquet ile konuşmalarında şöyle aktarıyor : "İlk kitabım, bu bir folklor derlemesi, Ağıtlar'dı. 1943'te yayınlandı. Derlemelere onaltı, onyediyedi yaşlarında başlamıştım. Kitabın giriş yazısında 1.11.1942 tarihi yazılı" (9)

Yaşar Kemal Oral Çalışlar'a da anlatıyor bu meseleyi : "Bu ağıtları topluyordum. O sıralarda Abidin Dino ile tanıştım. (...) Bir kısmını ona veriyordum. O bunları hayranlıkla okuyordu. (...) Ferit Celal Güven Halkevleri Başkanı'ydı ve Türksözü gazetesinin sahibiydi. (...) Ferit Celal Güven Ağıtlar'ı Halkevi'ne götürdü, 1943'te bu ağıtlar benim derlemem olarak Halkevi Yayınları arasında çıktı. Kapağını da Abidin Dino düzenlemişti."

Adana Halkevi "Dil, Edebiyat ve Tarih Şubesi" neşriyatından ve "Sayı: 1" ve "Çukurova Folklor Derlemeleri: 1" üst başlıkları altında

bir isim var : Kemal Sadık Göğçeli. İsmi altında ise aynen şunu okuyoruz : "AGITLAR I". Ve sonra yayın tarihi : 1943. Evet kitabın kapağında gördüklerimiz bunlar. (10)

Bir gencin ilk kitabını fırından çıkmış taze somun gibi eline alması, koklaması, duyumsaması az şey değildir hani.

Abidin daha sonra da Göğçeli'yle sürekli olarak ilgilendi. Hele delikanlı şiir yazmaya merak sarınca. Çünkü bu şiir meselesi biraz dertlidir.

ŞİİRDEN DÜZYAZIYA

Meraktır bu bizde. İlle her şeye şiir yazarak girişmek. İlle şiir. Öyle anlaşılır sanat, yazım, yaratım bizde. Şiir çünkü bütün sanatların en gözdesidir. Sadece söylemeye dayalı bile olabilir. Yani yazılmasa da olur. Göğceli kendi şiirlerini yazıyor ve değişik dergilerde yayınlıyor.

Abidin onun şiirinden sanki pek memnun değildir ve düzyazıya geçmesini teşvik etmek niyetindedir. Bunu Abidin o güzelim Yaşar Kemal yazısında anlatıyor :

“Bu sefer de işi azıttı, kendi düzdüğü şiirleri getirmeye başlamıştı, tazı gibi koşup Kadırlı'den. Osmaniye'den, Seyhan'dan, Ceyhan'dan kopup gelerek... Yeni çeşit bir âşıkta, sazsız. Çağdaş şairlerden haberi yoktu sanılmasın, Çukurova'ya gelmemizden önce İstanbul'da çıkardığımız tüm dergileri, dergicikleri bulmuş okumuştı. Herkesi tanıyordu. Düzyazıya da merakı vardı ama kendini daha denememişti bu yolda. İlk şiirlerinde, anımsadığım kadarı ile doğa ağır basıyordu. Bunun böyle olması, Çukurova'yı, Toros'u bilenleri şaşırtmaz. Burada doğanın ezici bir baskısı vardır insanoğlunun üstünde. Karacaoğlan'ın bunca doğaya banmış dizeleri nerden fıskırıyorlardı?

Öyle bir doğa ki, efsanelere göre ölüme bile çare bulunurdu; Lokman Hekim bu bölge otlarından faydalanıp hastaları iyi etmişti, Lokman Hekim'den önce Dioskorides buralarda aynı işi yapmış, ölüme oyunlar oynamıştı.

Hem de, bitkiler nasıl gür fişkiriyorsa Toros eteklerinde, Çukur'da sözcükler de öyledir, öyle fişkirir silme güzel. Biliyorum, doğa bir yana, tarihsel nedenleri var bu birikimin, insan selleri kelime tortularını bırakmış ve bunlar Toros imbiclerinden süzüle süzüle en arı Türkçeyi meydana getirmiş. (...) yaman süzgeçlerden geçerek oluşmuş bir dilden faydalanıyordu Göğceli. İyi bir taban...

Aylar geçiyordu. Bata çıka, düşe kalka sözcük avına devam ediyordu kan ter içinde delikanlı. (...) Köylü istidaları yazmak belki 'şiirsel' değildi, fakat dinlediklerini yazıya dökmek, kupkuru ve edebiyatsız yazmak öğreticiydi; ayak basıyordu kuru gerçeğe, olaylara, kurallara, direnç ve baskılara. Gün geçtikçe akli yatıyordu düzyazıya. Gerçeğin şiirine giriyor, erişiyordu.

Şiirden düzyazıya geçişte, belki bir ölçüde başka etkenler de vardı. Hemite'nin arka dağlarında rastlanan kimi iri heykellere benziyordu Arif Dino ve bu bilge adam, Göğceli'ye Don Kişot romanını örnek almasını öğütlüyordu, roman yazmasını istiyordu. Roman türünün ana-babasıydı Arif'e göre Cervantes'in Don Kişot'u. Arif'in yorumları Lukacs'ın yorumlarından pek farklı değildi. Göğceli'ye Hazin Yüzlü Şövalye'nin/Kederli Suratlı Şövalye'nin çağ değişimi niteliğini anlatıyor, bölüm bölüm yorumluyordu. İstanbul Edebiyat Fakültesi'ndeki asistanlığını yüzüstü bırakıp Adana'ya gelen Güzin Dino (...) Göğceli'ye Stendhal, Balzac, Flaubert'i bağıra çağıra okutuyor ya da anlatıyordu zorla. Sevmediğinden değil o yazarları, fakat Çukurovalı delikanlı o kadar doluydu ki, Fransa'nın 19. yüzyıl insan ilişkileri onu sabırsızlandırıyordu biraz. Ama örneğin Balzac

babanın sosyal bir durumu kısıkıvrak yansıması, onu etkilemiyor değildi, ya da Stendhal'ın kadınları...

Bana [Abidin Dino'ya] da sorular soruyordu hiç durmadan, ben de aklımın erdiği kadar Gogol'dan, Babel'den, Gertrude Stein'dan, Tzara'dan söz ediyordum rasgele. (...) Çarçabuk fark etmişim ki, Kemal Sadık'ın beğeni ve seçenek gücü sözcüklerin ötesine varıyordu.”

BİR DE GÜZİN ANLATSIN

Güzin de az uğraşmadı bu "deli" ile. 1923'te kadim Hemite'de doğmuş olan bu "çocuk" okumuş, hatta Adana'da ortaokula bile gitmiş ama son sınıfta bir tek coğrafya dersinden "çakınca" okula mokula küsmüştü. Ne demek yani kendi coğrafyasını santimetre santimetre tanıyan bir adama coğrafya dersinden "zayıf" vermek. Ayıptır. Zulümdür. Evet Göğceli böyledir işte. Küser. Sıkı küser ama. Güzin kaç defa anlattı : "Yalvardım Göğceli'ye, 'Git şu coğrafya dersinin imtihanından geç kardeşim', geçmedi."

Güzin, Gel Zaman Git Zaman'da bu faslı şöyle anlatıyor :

"Göğceli, Toros Dağlarını dolaşıp, köylerden inanılmaz renklerde dokunmuş kilimler bulup getirmiş. (...) pesperişan, sıska bir Göğceli. Kadirli köylerinden çıkıp gelmiş, Adana'da dolanıyor, ortaokulu bitirmeye çalışıyor. Renk, çizgi, nakış beğenisinin hiç yabana atılamayacağı, Çukurova'nın binbir kilimi içinde en güzelini bulup çıkarmasıyla anlaşılıyor. En güzel ağıtları da o topluyor. Yağlıboya resim, desen beğenisinde de, ta o zamanlar şaşmayan hükümleri herkesi şaşırtıyor.

'Şu yağlıboya iyi olmuş' dedi mi, kuşkusuz en güzelini bulmuş oluyor...

(...) Anlattıklarını tutkuyla dinlememek olası değil. Bir tek coğrafya sınavı kalmıştı ortaokulu bitirmek için, girmede o sınava. Onun coğrafyası başkaydı : Torosları doruktan eteğe, Çukurova'yı ovidan yaylaya, dere dere, ırmak ırmak, çiçek çiçek, ağaç ağaç,

böcek böcek ezbere biliyordu hepsini. Hele pamuğu, elleri kadar iyi biliyordu. Çukurova'yı, kuraklığı ve seli, rüzgârların yönü, hayvanların besini, insanların açlığı, sömürüsü, her çeşitten camuzunu, domuzunu, göçlerini ... her şeyi biliyordu. Gerçek coğrafyacı tutkusunu. Göçmeli ortaokul coğrafyasını bilemedi, ama kendi coğrafyasını yaşayınca, hele yazınca Yaşar Kemal oldu ...”

İşte Kemal Sadık Göğçeli'nin Yaşar Kemal'e dönüşümünün, oluşumunun damıtılmış tanımı.

Elbette bunun sonrası da var. (11)

Kemal Sadık Göğçeli Pis Hikaye isimli uzun öyküsünü 1944'te askerdeyken kaleme aldı. Güzin Dino bu öyküyü Paris'te Fransızcaya çevirdi ve yayınlattı.

Sonra İnce Memed zelzelesi geldi. Akıllara durguluk veren.

Sonra diğerleri ...

O yüzden hâlâ sarsılıyoruz ya.

SONRASINDA BİR AİLE

Kemal Sadık Göğçeli ile Abidin ve Güzin Dino hiç ayrılmadılar desem yeridir. Delikanlı, ailenin çocuğu olarak Abidin'lerin Ankara'lı yıllarında (1945-1952), İstanbul'daki kısa süreli yaz dinlencelerinde (Aralık 1947'de sıkıyönetime son verilince Abidin İstanbul'a dönme olanağını zar zor bulabildikten sonra ve Ocak 1952'de canını kurtarana kadar geçen zaman diliminde) uzaktan veya yakından hep onlarlaydı.

Göğçeli, Arif Dino'nun "mektubuyla" Cumhuriyet'te işe girmek üzere Ankara'dan İstanbul'a gitmek üzere Ankara'da Abidin'lere ugradığında, ayrılırken Abidin ismini değiştirmesini ve Yaşar Kemal ismini almasını önerir. Kemal "pederini" dinler. Sonra olanlar olur. Bildiğiniz gibi. Takma isim gerçek ismi unutturur.

Abidin'lerin Parisli yıllarında dostluk sürdü, derinleşti, dal budak saldı, genişledi, yeni insanlarla zenginleşti...

Bu dönemde Yaşar Kemal'in tanıtımı, yapıtlarının Fransızca başta diğer dillere çevrilmesi için Abidin ve Güzin ellerinden geleni yaptılar:

1961'de Louis Bazin ve Güzin'in çevirisiyle *Memed le Mince* (İnce Memed) yayınlandı.

1966'da Güzin'in çevirisiyle *Le Pilier* (Orta Direk) ve sonra diğerleri...

1968 sonunda Münevver Andaç Paris'e kalmak üzere gelince, Güzin, Yaşar Kemal'in eviri işlerini ona devretti.

Daha sonra nöbeti Altan Gökalp aldı... O da Dino ailesinin en yakınlarından biriydi.

Son zamanlarda Leslie Anagnan evirileri yaptı. Güzin her zaman çok uzakta değildi yine. Evet eviri işi son derece ciddidir ve bunu en iyi Güzin bilir. Abidin de bilirdi ve bizzat evirmese bile en zor soruların yanıtını o bulurdu. (11)

NOTLAR

- 1) Abidin Dino: *Sinan*, YKY, İstanbul, 1999, s. 69, 70 ve 72. Bu yapıtın ikinci baskısı *Ara Güler*'in fotoğraflarıyla ve *Bir Düşsel Yaşamöyküsü* alt başlığıyla 2007'de Can Yayınları tarafından yapıldı.
- 2) Abidin Dino: *Kültür, Sanat ve Politika Üstüne Yazılar*, Adam Yayınları, İstanbul, 2000. Abidin'in bütün yazılarını derlemek gibi son derece zor bir işi büyük bir özveri ile kotaran Turgut Çeviker, elinde olmayan ve hemen hemen hiçbir kütüphanede koleksiyonu bulunmayan *Türksözü* gazetesinin birkaç sayısını, Adanalı arkadaşı çevirmen Ayşe Ak sayesinde edindiğini belirtiyor ve Abidin'in bu gazetelerdeki yazılarını da yayınlıyor. *Yazılar*'da : s. 508, 516 ve 672.
- 3) Abidin'in bu şık ve hakiki dostluk yazısı 5 Şubat 1979 tarihli *Milliyet Sanat*'ta yayınlandı. *Yazılar*'da bir kez daha okuyucuya sunuldu: s. 195-202. "Çukurova doğasının, insanının serüveni ardında kırk yıldır yürüyen sevgi dolu romancımız" başlığı, *Ağıtlar* kitabının YKY'de birinci baskısında, 2004'te, "Yaşar Kemal bir uzun yürüyüşür sevgi dolu" biçiminde bir kez daha yayınlandı. Çok da iyi oldu. Artık bu kaynaklardan birinden veya diğerinden bu bir içim su makaleyi okuyabilirsiniz. Herkese dostça tavsiye ediyorum. Bu kadar hoş bir makale mutlaka okunmalı. Yeniden okunmalı. Unutmadan eklemeliyim Oral Çalışlar arkadaşım, *Deniz Gezmiş'ten Yaşar Kemal'e Portreler* isimli kitabında, "Abidin Dino Yaşar Kemal'i Anlatıyor" başlığı altında bu metnin biraz farklı bir biçimini sunuyor: s. 52-56. Oradan da okunabilir.

- 4) Yaşar Kemal bunları “İmbikten Çekilmiş Adam : Arif Dino” sergisinin açılışında dile getirdi : *Özgür Politika*, 9 Nisan 2005.
- 5) Arif Dino, *Yüz*, Norgunk Yayıncılık, İstanbul, 2003. Sayfa numarası veremiyorum, çünkü pek orijinal bir şey yapan yayınevi kitap sayfalarını numaralamamış.
- 6) Arif Dino : *Çok Yaşasın Ölüler*, Adam Yayınları, İstanbul, 1985.
- 7) Sait Faik'in, İstanbul'da tanıştıktan sonra Yaşar Kemal'e imzaladığı kitaplardan birinde "Türklerin en Kürdüne, Kürtlerin en Türküne" yazılıdır. Bir diğesinde ise şu : “Sürülmemiş bir tarla gibi, ellenmemiş kız gibi, bakir hikâyecimiz dostum Yaşar Kemal'e. Sait Faik. 19.02.1953.»
- 8) Güzin Dino : *Gel Zaman Git Zaman*,
- 9) Yaşar Kemal : *Yaşar Kemal Kendini Anlatıyor, Alain Bosquet'nin Yaşar Kemal'le Konuşmaları*, Toros Yayınları, İstanbul, 1994.
- 10) Bu kitap 2004'te Abidin'in desenleriyle yeniden yayınlandı. Ek olarak diğer ağıtlarla.
- 11) Bu konularda daha ayrıntılı bilgi için şu kitaplara ve Abidin Dino'ya ilişkin kitaplarımla ekitaplarıma bakmanızı öneririm: Alpay Kabacalı: "Çağımızın Büyük Romancısı" Yaşar Kemal, TÜYAP, İstanbul, 1992.
- 12) Haluk Kalafat: "Yaşar Kemal'i okuyun, cümle kötülükten arının", *Bianet*, 28 Şubat 2015.
- 13) Şu kitaplarım : Abidin Dino ile Söyleşiler, Yazılar : Hayat ve Sanat, Peri Yayınları, İstanbul, 2006.
- 14) Abidin Dino (1913-1993), Üç Cilt, Kitap Yayınevi, İstanbul. 2008; ekitap.ayorum.com sitesinde, ücretsiz olarak sunduğumuz şu ekitaplarıma:
- 15) Abidin Dino'ya Dair (7 Aralık 2019'dan beri)

- 16) Abidin Dino Adana'da, Şubat 1943-Mayıs 1945, (4 Aralık 2020'den beri)
- 17) Tiyatroda Abidin Dino (Eylül 2021)
- 18) ABİDİN DİNO'NUN TÜRKİYE AŞKI (7 Aralık 2021)
- 19) ABİDİN DİNO TARİHİNDEKİ YANLIŞLARI DÜZELTİYORUZ (7 Aralık 2021)
- 20) ALTIN GOLLER (Aralık 2022).

ÖNCESİ VE BUGÜN

Son yıllarında Yaşar Kemal'in en yakınında çevirmen ve dost olarak Ragıp Duran bulundu. Ragıp'ın da anlatacağı dünya kadar anı olduğunu sanıyorum. Top artık ve aynı zamanda yazmak ve hele iyi yazmak meraklısı Ragıp'ta. Bekliyoruz.

RAGIP DURAN İLE, PARİS'TE, 28 KASIM 2009.

Yaşar Kemal "Dev Adam"dı. "Dünya Adam"dı. Kendisi ve eserleri üzerine pek çok şey yazıldı. Yazılacak daha pek çok şey var. Eserleri hakkında gerçekleştirilen doktora tezleri, yüksek lisans tezleri, bilimsel kalıcı çalışmalar Yaşar Kemal'e ve yarattıklarına ilginin bir bölümüne işaret ediyor. Birçok ülkede üniversitelerde Yaşar Kemal üzerine ciddi araştırmalar sürüyor. Adına sempozyumlar düzenleniyor. Pek çok üniversite tarafından Yaşar Kemal'e onursal doktor ünvanı verildi. Herkese kısmet olmaz. Eserleri sinemaya alındı. Eserleri sahneye konuldu. Sadece Türkiye'de değil, Fransa, İtalya ve başka ülkelerde de.

Benim de daha başka yazacaklarım var. Başladığım henüz bitiremediğim çalışmalarım, makalelerim, vb.

Yaşar Kemal'le akrabalığımız, tanışıklığımız 1960'ların başına iner: Ortaokul üçüncü sınıftaydım. Üç yıldır bize romanı, şiiri, öyküyü, binbir yüzüyle edebiyatı tanıtmak, sevdirmek için can atan, asla yorulmayan genç öğretmen (ismini maalesef

anımsayamıyorum, affet beni hocam), Teneke'yi okumamı ve tanıtıcı bir iki sayfalık bir metin yazmamı istedi. Kitapları bizzat kendisi Ankara ve İstanbul'dan getiriyor veya getirtiyordu. Ergani'de henüz kitabevi yoktu. Bir yıl önce de yine beni, şimdi ismini anımsayamadığım başka bir kitab için aynı görevle görevlendirmişti. (Kitabın ve yazarının ismini şimdi anımsayamıyorum ama cehalet abidesi kitabın yanlışlar dolusu içeriği ve saçmaları ve ana hatları aklımda: Kürtlerin aslında Türk olduğunu ispat etmeye çalışan yazar "kart-kurt" hikayesini temel alıyor, böylece tezini kolayca ispatladığını savunuyordu.) Bir hafta içinde Teneke'yi okumuş, metnimi hazırlamış ve sınıfın önünde ders saati içinde takdimimi yapmıştım. Kitaptan fena halde sarsılmış, hemen o gün "bu milleti kurtarmak için" ille kaymakam olmaya karar vermiş ve bunun sonucu üç yıl sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne kaydımı yaptırmıştım. İdare Hukuku hocamızı ve diğerlerini dinledikçe kaymakamlıktan vazgeçecektim. İşçi sınıfını, proletaryayı, sakallı dedeleri keşfetmiştim. Yolumu çizmiştim. Dahası Teneke'nin yazarı Türkiye İşçi Partisi'nin önemli yöneticilerindendi. "Akrabalığımızın" ve uzaktan dostluğumuzun giderek gelişmesi, genişlemesi, kalıcılışması için bir sebep daha.

İSTANBUL'DA GAZETECİ

O yıllarda Yaşar Kemal birkaç gün süren ciddi, öğretici, harika röportajlar da yayınlıyordu. Yaşar Kemal Cumhuriyet'te gazeteciydi aynı zamanda. Heybesi omuzunda ülkeyi karıŐ karıŐ karıŐlıyordu.

1961'den itibaren İstanbul'da HaydarpaŐa Lisesi'nde okurken her tatilde Anadolu Ekspresi ile "kuŐetli vagona" İstanbul'dan Ergani'ye gidiyor ve tatil bitiŐinde dönüyordum. Üç gün üç gece. Üç gece ve üç gün kuŐetli vagonun üst katlarından birinde kitaplar dolusu tezgahımı kuruyor, Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Sait Faik, Orhan Veli ve Panait İstrati'leri Antep baklavaları gibi yutuyordum. Lise günlerinde hafta sonlarını ipe çekiyor, hafta sonu patapatpatapat Lise'nin dev kapılarını aınca, fırlıyor, yürüyerek,

neredeyse koşarak, yokuş aşağı Kadıköy'e gidiyor ve orada işte tam alış veriş sokağına girince sol kol üstündeki Varlık Kitabevi'nin vitrinine yapışıyordum: (Varlık Kitabevi diyorum ama belki hakiki ismi faklıydı. Varlık Yayınları'nın bütün ürünlerini bulabildiğim mekandı.) Ne dergiler ne kitaplar vardı. Cep kitabı boyutunda yeni çıkan ne varsa alıyordum. Hızla, bazen tramvayla, Lise'ye dönüyordum, Güneşe açık, Marmara'ya yan bakan geniş, koskocaman pencerele ve kimsenin ugramadığı bir anfide okumaya başlıyordum. Arada bir başımı kaldırıp bakıyordum: Marmara hep yerli yerindeydi. Gökyüzü sakin. Güneş nazlı. Üç yıl boyunca bu aynen böyle sürüverdi. Yaşar Kemal ve adlarını anıdığım diğer yazarlara hiçbir zaman vefasızlık etmedim, akrabalığımız bu nedenle derindi. Kalıcıydı. Yaşar Kemal'e bütün borcumu da ödemiş değilim.

Nitekim Yaşar Baba ile bir de orijinal, tarihi ve siyasi bir söyleşimiz var, yayınlanmayı sabırla bekleyen, yayınlanmayı hak eden. Evet Yaşar Kemal ile 19 Mayıs 2005'te Abidin Dino sergisinin açılışı için Paris'e geldiğinde, öğlen yemeği öncesinde, kaldığı otelin kahvesinde buluştuk, birkaç saat süren epey renkli ve ilginç bir sohbet gerçekleştirdik. Epey güldük. Bazen hüznüldük. Epey fotoğraf ta çektik. İkimiz ve eşi Ayşe Hanımın katılımıyla üçümüz birarada. Abidin ve Güzin ve Arif Dino'yla yakın dostluğunu daha farklı bir açıdan konuştuğumuz ve o günleri yeni sözlerle yeniden anlatan, bizzat tanık olduğu kısa hikayeleri, tadıyla yaşanmışlıkları da aktaran Yaşar Kemal de söyleşimizin yayınlanmasını istiyordu. Söyleşimiz mikro kasetlerinde yazılmayı bekliyor. Birkaç satırını Abidin'e ilişkin kitaplarımda ve ekitaplarımda yayınlamış olsam

bile Yaşar Kemal'e ait orijinal kısımlarının ilgi çekeceğinden eminim. Bu yaz dinlencesinde bu işi yapmayı çok istiyorum. 19 Mayıs 2005'te, öğlen yemeğini, Altan Gökalp'ın da bize katılmasıyla, birlikte, otelin tam karşısındaki çin lokantasında yedik, sohbetimizi sürdürdük, çok hoş ve çok renkli bir muhabbet içinde. O akşam ise serginin açılışı vesilesiyle La Galerie Vieille du Temple'da yeniden görüştük. O gece eşi Ayşe Baban'ın anlattıklarını da unutmadım. Hepsi için her ikisine de Toroslardan İstanbul'a oradan Siverek'e ve Van'a kadar teşekkürler. Toroslar erişilmez. Toroslar aşılmaz.

Yaşar Kemal Paris'e gelmesi mümkün olunca "Peder Beyi" yani Abidin Dino'yu ve Güzin'i ziyaret için koşarak geldi. Sık sık geldi. Kimi söyleşilerinde, "Paris'e gidişlerimi ve orada kalışlarımı toplasam bir yıl olur" veya "bir yılı geçer" demesi boşuna değil. Örneğin Alpay Kabacalı ile yaptığı bir söyleşide aynen şunları söylüyor: "Fransa'da kaldığım süreyi toplasam, bir yılı geçer..." ("Çağımızın Büyük Romancısı" Yaşar Kemal isimli kitapta, s. 84.)

Yaşar Kemal Paris'e her geldiğinde Abidin'e ugradı, kimi zaman sadece Abidin'i, "Peder Beyi" görmek için Paris'e geldi. Evet Paris'e gelişleri öncelikle Abidin ve Güzin içindi. Sonra diğerleri için.

ABİDİN DİNO VE YAŞAR KEMAL PARİS'TE: "Peder Bey" ile yılların ardından "Bir deri bir kemik delikanlı". İki de mutlu.

Bu vesileyle Cumhurbaşkanı François Mitterrand ile de görüştü. Mitterrand hakiki bir Yaşar Kemal meraklısı, okuyucusu ve övücüsüydü. Kültür Bakanı Jack Lang ile de görüştü. Louvre Müzesi Yaşar Kemal için özel olarak açıldı.

Yaşar Kemal Paris'te dünya kadar insan tanıdı.

ARAGON, ABİDİN DİNO, YAŞAR KEMAL, PARİS'TE.

Resam Remzi Raşa ile 1940'ların ikinci yarısındaki ve 1950'lerdeki İstanbul arkadaşlığına kaldıkları yerden devam ettiler. Yaşar Kemal kitaplarını Remzi için imzaladı: İşte İnce Memed'in 1958 tarihli üçüncü baskısını, Yaşar Kemal, "Hemşerim Remzi Raşa'ya sevgiyle" diye yazıp imzalamış. Bu kitap şimdi bende: Çünkü Remzi bu kitabı, başka birkaç kitapla birlikte, bana ille hediye etmek istedi. Geçen zamanı ve dostları anmak için. Bu vesileyle işte ikisini birden yeniden anıyoruz. Sevgi, saygı ve selamla.

Yaşar Kemal kelebekleri severdi. Her türlüünü. Her renkten olanını. Kelebeklere toz kondurmaz, onlarla uçardı. Yaşar Kemal seyretmeye, hele doğayı, Torosları, gökyüzünü, denizleri ve kara toprağı, asırlık ulu ağaçları seyretmeye bayılırdı. Saatlerce seyrederdi. Çocukluğundan beri: Bir arının olmuş bir elmayı kızılından başlayarak oyarak yemesi olayını görür görmez sırt üstü uzanır, hiç kıpırdamadan bu sahneyi izlerdi. Kaç saat sürerse sürsün. Arıların hoyratlığına üzülürdü. Arıları ol nedenle sevmezdi.

Bunun ötesinde arıları da okşardı: Siirt'in en güzel balını onlar üretmiyor muydu? Elma deyince Amasra gelirdi akla. Karpuz deyince Diyarbakır ve Dicle "yatakları". Nar deyince Ergani. Peynir deyince Edirne. Çökelek deyince Sivas. Sulu börek deyince Antalya. İçli köfte deyince Antakya. Lahmacun deyince Siverek. İskender deyince Bursa. Köfte deyince İzmir. Kaysı deyince Malatya. Askerlik deyince Kayseri. Pastırma ve sucuk deyince Kırşehir. Balık deyince üç yönü denizle oynaşan ülke, yurdumuz Koca Anadolu. Seramik deyince Kütahya. Emekçiler deyince İstanbul, İzmir, İznik, İskenderun, Zonguldak, Adana, Mersin, Elaziz, Van. Dahası var ama artık tek tek saymayayım. Yaşar Kemal hepsini tek tek tanırdı. Bilirdi. Bizlere de tanıttırdı, tadına baktırırdı. Kardeşlik.

Yaşar Kemal bu nedenlerle bizimdir. Bizdendir. Her zaman bizimlidir. Bu değiştirilemez. Uluslararası boyutludur. Mütevazidir. Yurtseverdir.

Yaşar Kemal Toroslar kadar ölümsüzdür. Dicle ve Fırat gibi akıcıdır. Mezopotamya gibi üretici. Evet Yaşar Kemal "Dev Adam"dır. "Dünya Adam"dır. O'nun için geçmiş zaman kullanılamaz, kullanamayız.

YAŞAR KEMAL'İN ÖDÜL TÖRENİNDEKİ KONUŞMASININ TAM METNİ

"Dünya da, ölkemiz de barışa susamıştır. Anadolu'da yaşayan her halk, kendi anadilini kullanacak, kendi anadilinde eēitim görecek, kitaplar yazacak, filmler çekecek. Çokkültürlü, toprak olduēumuzun farkına varacaēız."

Yaşar Kemal'in 4 Aralık 2008'de Cumhurbaşkanlıēı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü'nü kabul ettiēi törendeki konuşmasının tam metnini 6 Aralık 2008 tarihli biadet'ten aynen aktarıyorum:

"Ben, bu yaşta, böyle bir ödül almaktan memnunum. Beni bu ödülle onurlandıranlara teşekkür ederim. Bugünü benimle paylaşan dostlarım da sağolun.

Biliyorum, bir takım düşünceleri her zaman söylemek bıktırıcıdır. Yine de her fırsat buldukça söylediğim, yazdığım düşünceleri tekrarlayacağım.

Biz, Cumhuriyet çağının sanatçıları, romancılar, şairler, ressamalar, kendi kültürümüze, dilimize dönmeyi öğrendik. Tercüme bürosunun çevirdiği dünya klasikleri ile yetiştik. Halkevlerinin, Köy Enstitülerinin kuruluşları bize yardım etti. O Köy Enstitüleri ki, gelecekte dünyamızı gerçek insanlığa kavuşturacak tek eğitim düzenidir.

Bugün Türk romanı, şiiri, resmi artık dünyada yüzümüzü güldürecek duruma gelmiştir. Türkiye'nin sanatçıları soluk alabildiğinde dünya görkemli sanatçılarla karşılaşır.

Batıda gizem ve düş gücünün hızla yok olduğunu, yerlerini akıla ve gerçekçiliğe bıraktıklarını söyleyenler var. Buna inanmam zor. Benim maceram, insanın gizemine varmak içindi. Düş gücüne gelince, o gün de bugün de sonsuz düşler kuruyorum. Düş gücünü yitiren insanın hiç umudu olur mu? Umut, düş gücünün yarattığı ve insanoğlunun sahip olduğu en büyük değerlerden biridir.

Geçirdiğimiz 20. yüzyıl belki de insanlığın en acılı yüzyılıydı. Milyonlarca insan, çoğunluğu da genç, bu yüzyılda öldürüldü. 20. yüzyılda çıkan üç savaşın adı da dünya savaşıydı. Birinci Dünya

Savaşı, İkinci Dünya Savaşı, üçüncü de Soğuk Savaş adı verilen dünya savaşı.

Her savaş, adı ne olursa olsun, bir yıkım, bir ölümdür; insanlığımızı çürütür, vicdanımızı çürütür.

Hastalıklar, ölümler, çocuk ölümleri... Daha birçok acı...

Bugün milyonlarca insan, açlıktan, bakımsızlıktan ölüyor.

Bugün, insanlar bambaşka, havsalarımızın alamayacağı kadar değiştiler, başka bir türlü bir insan oldular, bile bile kendilerini öldürüyorlar.

Bugün dünyamız tükeniyor. Birçok hayvanının, birçok ağacın, birçok böceğin, birçok kuşun soyu tükendi.

Bugün küreselleşme süreci hızla tek tip bir dünyaya doğru yönlendiriyor bizi. Küreselleşme rüzgârı önüne katılanlar, her dili, her kültürü yıpratıyor.

Bugün, dünya da ülkemiz de savaşın getirdiği korkudan ve utançtan bezmiştir.

Bugün, dünya da, ülkemiz de barışa susamıştır.

Ne büyük mutluluktur ki, dünyamız hâlâ on binlerce çiçekli bir kültür bahçesidir.

Her kültürün bir rengi, bir kokusu vardır.

Dünyamızın bir çiçeğinin koparılması, dünyamızdan bir rengin, bir kokunun yok olmasıdır.

Bu, insanlığı insanlıktan çıkaran bir durumdur.

Tek kültürlü bir dünyada insanlığın halini bir göz önüne getirelim: Tek çiçeğe kalmış, tek renge, tek kokuya kalmış bir insanlık ve tek dile kalmış bir dünya...

Böyle olacağına, doğal bir yoldan dünyayı düzeltmenin yolunu seçsek olmaz mı? Bir sonuca varabilmek için doğal yol, yalnız ve yalnız, gerçek bir demokrasiden geçer. Demokrasi de değişkendir.

İnsan hakları bildirgelerine durmadan haklar ekleniyor. Bu eklemeler bile, daha şimdiden yetmiyor. Demokrasi gittikçe değişiyor, genişliyor. Demokrasilerde her şey, gittikçe de saydamlaşacak, yeni anlamlar kazanacak.

Anadolu, coğrafyasından ve çokkültürlü bir toprak olduğundan dolayı dünya kültürüne kaynaklık etmiştir. Anadolu'nun zengin kültür birikimine sırtımızı dayayınca, gene dünya kültürüne katkımız olacak.

Anadolu'da yaşayan her halk, kendi anadilini kullanacak, kendi anadilinde eğitim görecektir, kitaplar yazacak, filmler çekecek. Biz çokkültürlü, toprak olduğumuzun farkına varacağız. Çıkarımızın yasakta değil, özgürlükte olduğunun bilincine varacağız.

Ben hiçbir zaman karamsar olmadım. Beni okuyanlar da karamsar olmasınlar."

VASIYETİDİR

İşte şimdi birkaç satırda Yaşar Kemal'in bizzat sıraladığı vasiyetini sunmanın tam zamanıdır. Aklınızda bulunsun:

"Bir, benim kitaplarımı okuyan katil olmasın, savaş düşmanı olsun.

İki, insanın insanı sömürmesine karşı çıksın. Kimse kimseyi aşağılayamasın. Kimse kimseyi asimile edemesin. İnsanları asimile etmeye can atan devletlere, hükümetlere olanak verilmesin.

Benim kitaplarımı okuyanlar bilsinler ki, bir kültürü yok edenlerin kendi kültürleri, insanlıkları ellerinden uçmuş gitmiştir.

Benim kitaplarımı okuyanlar yoksullarla birlik olsunlar, yoksulluk bütün insanlığın utancıdır.

Benim kitaplarımı okuyanlar cümle kötülüklerden arınsınlar."

(Bianet, 28 Şubat 2015, Haluk Kalafat'ın "Yaşar Kemal'i Okuyun, Cümle Kötülükten Arının" başlıklı makalesinden aynen.)

M. ŞEHMUS GÜZEL

YAŞAR KEMAL'E DAİR

ekitap.ayorum.com